

АНОТАЦІЯ

Карпенко Ю. П. Формування готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. – Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2021.

У дисертації розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічну технологію формування готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності у процесі професійної підготовки.

Наукова новизна дослідження:

– *вперше* теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічну технологію формування готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності (яка реалізується за етапами: спонукально-підготовчим, змістово-процесуальним, аналітико-результативним);

– *уточнено* сутність понять «науково-дослідна діяльність майбутніх сімейних лікарів» (як пізнавальної, самостійної, творчої діяльності здобувачів вищої освіти, котра має на меті оволодіння ними методами дослідження, теоретичними знаннями в галузі сімейної медицини та збагачує досвід проведення власного наукового пошуку), «готовність майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності» (як здатність до успішного виконання науково-дослідної діяльності, в результаті якої студент-медик розширює діапазон своїх наукових знань, умінь та навичок, що допомагає самостійно застосувати їх у майбутній професійній діяльності та сприяє здатності знаходити шляхи розв'язання актуальних медичних завдань, аналізувати проблеми та вільно орієнтуватися у сучасних джерелах інформації для надання кваліфікованої медичної допомоги громадянам), компоненти цієї

готовності (мотиваційно-цільовий, когнітивно-інформаційний та процедурно-функціональний); критерії (персональний, змістовий, процесуальний), їхні показники та рівні сформованості готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності (початковий, достатній, високий);

– *подальшого розвитку* набули положення про систему проєктної діяльності майбутніх сімейних лікарів.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що технологія формування готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності пройшла експериментальну апробацію та може бути використана викладачами в процесі професійної підготовки здобувачів освіти цього фаху. Апробований методичний доробок може бути реалізований у професійній підготовці та на курсах підвищення кваліфікації сімейних лікарів для організації наукових досліджень та професійної самореалізації. Теоретичні положення та практичні напрацювання можуть бути використані при створенні навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій з фахових навчальних дисциплін, для підготовки здобувачів освіти до написання магістерських робіт.

У процесі дослідження уточнено сутність та конкретизовано структуру готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності: мотиваційно-цільовий, когнітивно-інформаційний та процедурно-функціональний компоненти. При цьому мотиваційно-цільовий компонент відображає внутрішнє спонукання здобувачів освіти до діяльності, а саме інтересу до предмета та процесу науково-дослідної діяльності, прагнення до творчості, професійного самовдосконалення, пізнання. До когнітивно-інформаційного компонента відносимо знання про сутність, структуру й методи проведення дослідження, а також про інноваційні процеси у медицині, сучасні досягнення медичної науки (наприклад, сучасні медичні препарати, застосування інноваційних методів лікування та діагностики, прийоми медико-соціальної реабілітації тощо), саме тому були виокремлені такі сегменти знань, як медичні й дослідницькі. Складові процедурно-

функціонального компонента готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності є такими, як-от: технологічні вміння, які виявляються у здатності працювати з комп'ютером та використовувати інформаційно-комунікаційні технології; комунікативні вміння, що спостерігаються при спілкуванні з учасниками науково-дослідної діяльності та у професійній діяльності; організаційні вміння, які актуалізуються під час планування наукового дослідження, організації та впровадження його етапів (визначення наукового апарату дослідження, розробка його теоретичного базису, проведення експериментальної роботи, обговорення з професіоналами проміжних результатів, оптимальних прийомів організації експерименту, узагальнення теоретичного матеріалу та емпіричних даних, їхній аналіз та обґрунтування власної дослідницької позиції, прогнозування ймовірних шляхів вирішення поставлених проблем, оформлення наукового тексту, його редагування); іншомовні вміння, які проявляються насамперед у вміннях опрацьовувати іншомовні наукові праці, спілкуватись та оформляти іноземною мовою результати науково-дослідної діяльності; рефлексивні уміння (самооцінка, самоконтроль діяльності).

На основі положень особистісно орієнтованого, системного та технологічного підходів було розроблено педагогічну технологію, котра мала такі етапи: спонукально-підготовчий, змістово-процесуальний, аналітико-результативний.

На спонукально-підготовчому етапі реалізовувалися такі цілі: підготовка викладачів спеціальних та загальних навчальних дисциплін до роботи із здобувачами вищої медичної освіти з формування у них готовності до науково-дослідної діяльності, діагностики рівня цієї готовності у студентів; формування у майбутніх сімейних лікарів інтересу до процесу та предмета науково-дослідної діяльності, прагнення до творчості, самовдосконалення та пізнання. Окрім цього, передбачалося закладення теоретичних знань здобувачів вищої медичної освіти про поняттєвий базис наукового пошуку (мета, завдання, гіпотеза, методи), сутність основних медичних термінів, а

також формування найважливіших дослідницьких умінь, насамперед організаційних (визначати мету, завдання дослідження, аналізувати наукові джерела, розробляти план експерименту, моделювати, узагальнювати, оформлювати висновки та список наукових джерел).

Для досягнення зазначених цілей були запропоновані викладачам лекційні заняття під загальною назвою «Сучасні проблеми організації науково-дослідної діяльності здобувачів освіти», семінар-практикум «Виявлення рівня готовності здобувачів освіти та викладачів до науково-дослідної діяльності», дискусії, вебінар «Чи потрібно залучати майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності?». Упроваджувалися методи, як-от самостійна робота здобувачів вищої освіти, проблемне навчання, експериментування, «case-study», та такі форми науково-дослідної діяльності, як предметний гурток, науково-проблемна група, волонтерський загін, предметний клуб.

Метою змістово-процесуального етапу технології було актуалізувати мотиваційно-цільовий компонент готовності до науково-дослідної діяльності, формувати системні, глибокі знання когнітивно-інформаційного компонента та вміння, що входять до структури процедурно-функціонального компонента. Задля досягнення цієї мети здобувачі вищої медичної освіти були залучені, окрім самостійної роботи, до творчої діяльності та проектної роботи у таких формах організації науково-дослідної діяльності, як науковий гурток, міжпредметний тренінг, лекторська група, тьюторіат, науково-практичні студентські конференції, науково-практичні семінари. Виконувалися студентами й дослідження протягом практичних занять у закладах охорони здоров'я та виробничої практики.

При реалізації третього етапу технології, а саме аналітико-результативного, ми ставили за мету актуалізувати у здобувачів вищої освіти накопичені знання когнітивно-інформаційного компонента та вміння процедурно-функціонального компонента; особлива увага при цьому зверталася на формування рефлексивних умінь, виявлення недоліків науково-

дослідної діяльності, розробка засобів їх корекції, здійснення самодіагностики рівня готовності до цієї діяльності. Формою організації науково-дослідної діяльності була науково-дослідна студентська лабораторія. Окрім цього, студенти були залучені до практичних тренінгів із взаємодіагностики сформованості певного компонента готовності до науково-дослідної діяльності, самодіагностики та визначення прийомів усунення труднощів.

Уточнено критерії та показники готовності до науково-дослідної діяльності за кожним компонентом, а саме: персональний (характер вияву у майбутніх лікарів інтересу до предмета та процесу науково-дослідної діяльності, прагнення до творчості, професійного самовдосконалення, пізнання), змістовий (правильність дослідницьких і медичних знань), процесуальний (рівень сформованості технологічних, комунікативних, організаційних, іншомовних, рефлексивних умінь). Уточнення критеріїв та показників дало змогу визначити рівні сформованості готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності: високий, достатній, початковий.

У ході діагностики було експериментально доведено ефективність розробленої технології з формування готовності до науково-дослідної діяльності майбутніх сімейних лікарів. Отримані результати підтвердили ефективність теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної педагогічної технології з формування готовності до науково-дослідної діяльності майбутніх сімейних лікарів.

Перспективи дослідження полягають у висвітленні методології та технологій формування готовності майбутніх фахівців до участі в міжнародних студентських науково-дослідних проектах в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, готовність, формування, сімейний лікар, здобувачі вищої освіти, педагогічна технологія.

ABSTRACT

Karpenko Yu. P. Formation of future family physicians' readiness for research activities in the process of professional training. – Manuscript.

Thesis for a scientific degree PhD in 011 Educational, pedagogical sciences.
– Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. – Kropyvnytskyi, 2021.

In the dissertation the pedagogical technology to form the future family physicians' readiness for research activities in professional training is developed, scientifically substantiated and experimentally verified.

Scientific novelty of the results of the study consists in:

– *for the first time* the pedagogical technology to form the future family physicians' readiness for research activities (which is realized at stages: motivational-preparatory, contentual-procedural, analytical-resultative) is theoretically substantiated and experimentally verified;

– the essence of the concepts «research activity of future family physicians» (as cognitive, independent, creative activity of students, which aims to master their research methods, theoretical knowledge in the field of family medicine and enriches the experience of their own research), «readiness of future family physicians for research activities» (as the ability to successfully perform research activities, as a result of which the medical student expands his/ her scientific knowledge, skills and abilities, which helps applying them in future professional activities and promotes the capacity to find ways to solve urgent medical tasks, analyze problems and freely navigate in modern sources of information to provide qualified medical care to citizens), the structure of future family physicians' readiness for research activity (motivational-target, cognitive-informational and procedural-functional components); criteria (personal, contentual, processual), their indicators and levels of readiness of future family physicians for research activities (initial, sufficient, high) *are specified*;

– positions on the system of project activity of future family physicians *are further developed*.

Practical importance of the results is that the technology to form the future family physicians' readiness for research activities has been experimentally tested and can be used by teachers in the training of students in this specialty. Methodological achievements can be implemented in the training of family physicians for the organization of research and professional self-realization. Theoretical positions and practical recommendations can be used in the creation of textbooks, guidelines for professional disciplines, to prepare students for writing master's theses.

The essence and the structure of readiness of future family physicians for research activities is specified: motivational-target, cognitive-informational and procedural-functional components. At the same time, the motivational-target component reflects the internal motivation of students to activities, namely interest in the subject and process of research activities, the desire for creativity, professional self-improvement, and cognition. The cognitive-informational component includes knowledge of scientific methods, innovative processes in medicine, modern achievements of science, that is why such segments of knowledge as medical and research were singled out. The cognitive-informational component includes knowledge about the essence, structure and methods of research, as well as innovative processes in medicine, modern advances in medical science (for example, modern medicaments, the use of innovative methods of treatment and diagnosis, methods of medical and social rehabilitation, etc.), that is why such segments of knowledge as medical and research were differentiated. The segments of the procedural-functional component of the future family physicians' readiness for research activities are as follows: technological skills, which are manifested in the ability to work with a computer and use information and communication technologies; communication skills observed in communication with participants in research activities and in professional activities; organizational skills that are actualized during the planning of research, organization and

implementation of its stages (definition of the scientific apparatus of the study; development of its theoretical basis; organization of experimental work; discussion with professionals of intermediate results, optimal methods of data collection; generalization of theoretical material and empirical data; their analysis; argumentation of own research position; forecasting of probable ways to solve the problems; correction of the scientific text); foreign language skills, which are manifested primarily in the ability to read scientific papers in foreign language, communicate and design the results of research activities; reflexive skills (self-evaluation, self-control of activities).

Based on the positions of personality-oriented, systemic and technological approaches, pedagogical technology was developed, which had the following stages: motivational-preparatory, contentual-procedural, analytical- resultative.

At the motivational-preparatory stage the following goals were realized: preparation of teachers of special and general disciplines to work with applicants for higher medical education to form their readiness for research activities, to diagnose the level of the students' readiness; formation of future family physicians' interest in the process and subject of research, the desire for creativity, self-improvement and enrichment of knowledge. In addition, it was necessary to form the conceptual basis of scientific research (purpose, objectives, hypothesis, methods), the essence of basic medical terms, as well as the formation of key research skills, primarily organizational (to determine the purpose, objectives of research, to analyze scientific sources, to develop an experimental plan, model, to summarize, to draw conclusions and a list of scientific sources).

To achieve these goals, we offered the teachers of higher medical education the lectures entitled «Modern problems of students' research activities», a workshop «Identifying the level of readiness of students and teachers for research activities», discussions, webinar «Should future family physicians be involved in research activities?». Such methods were introduced as independent work of students, problem-based learning, experimentation, «case-study», and such forms

of research activities as subject group, research-problem group, volunteer team, subject club.

The objective of the contentual-procedural stage of technology was to update the motivational-target component of readiness for research, to form systematic knowledge of the cognitive-informational component and skills of the procedural-functional component. In order to achieve this goal, applicants for higher medical education were involved in independent work, creative activities and project work in such forms of research activities as research circle, interdisciplinary training, lecture group, tutorial activities, scientific-practical student conferences, scientific practical seminars. Students also participated in research during practical classes in clinics and medical practice.

In the implementation of the third stage of technology, namely analytical-resultative, we aimed to update the formed knowledge of the cognitive-informational component and the skills of the procedural-functional component; special attention was paid to the formation of reflective skills, identification of shortcomings of research activities, development of means for their correction, self-diagnosis of the level of readiness for these activities. The form of organization of research activities was a research student laboratory. In addition, students were involved in practical training on mutual diagnostics of the formation of the components of readiness for research, self-diagnosis and identification of methods for eliminating difficulties.

The criteria and indicators of readiness for research activities for each component are specified, namely: personal (nature of future doctors' interest in the subject and process of research activities, desire for creativity, professional self-improvement, cognition), contentual (correctness of research and medical knowledge), processual (level of formation of technological, communicative, organizational, reflexive skills, and skills in foreign language). Specification of criteria and indicators made it possible to determine the levels of the future family physicians' readiness for research activity: high, sufficient, initial.

In the course of diagnostics the efficiency of the developed pedagogical technology to form the future family physicians' readiness for research activities was experimentally proved. The obtained results confirmed the effectiveness of theoretically grounded and experimentally tested pedagogical technology to form the future family physicians' readiness for research activities.

Prospects of the study are to highlight the methodology and technologies to form the future professionals' readiness to participate in international student research projects in the context of distance learning.

Key words: research activities, readiness, formation, family physicians, applicants for higher education, pedagogical technology.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Статті, які відображають основні наукові результати дослідження:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Карпенко Ю. П. Готовність майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2018. № 21. Т. 1. С. 167–172.
2. Карпенко Ю. П. Особливості залучення студентів до наукової діяльності у закладах вищої медичної освіти. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Бердянськ: БДПУ, 2018. Вип. 2. С. 266–273.
3. Карпенко Ю. П. Компоненти готовності студентів закладів вищої медичної освіти до науково-дослідної діяльності. *Вісник КНЛУ. Серія: педагогіка та психологія* / гол. ред. О.Б. Бігич. Київ, 2019. Вип. 30. С. 43–51.
4. Карпенко Ю. П. Інноваційні методи організації науково-дослідної діяльності студентів у закладах вищої медичної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2020. Вип. 72. С. 211–215.

5. Карпенко Ю. П. Лекторська група як вид науково-дослідної роботи студентів. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 79. С. 3–6.

6. Карпенко Ю. П. Науково-дослідна робота студентів у закладах вищої медичної освіти під час проходження виробничої практики. *Гуманізація освітнього процесу: збірник наукових праць Донбаського державного педагогічного університету / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка*. Харків, 2018. № 5 (91). С. 98–111.

Стаття у закордонному науковому виданні:

7. *Karpenko Y. Principles of Organization of Scientific and Research Work of Students of Higher Medical Educational Institutions. Journal of Danubian Studies and Research. Romania*. 2018. Vol. 8, No. 2. P. 425–433.

Статті у інших наукових виданнях:

8. Карпенко Ю. П. Особливості вивчення англійської мови майбутніми лікарями. *Молодий вчений*. Херсон, 2020. № 2 (78). С. 116–119.

9. Карпенко Ю. П. Теоретико-методологічні засади організації науково-дослідної діяльності студентів у медичному навчальному закладі. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Ізмаїл, 2017. Вип. 36. С. 111–115.

10. Карпенко Ю. П. Предметний гурток як засіб активізації пізнавального інтересу студентів до науково-дослідної діяльності. *Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers*. Chernihiv: CNUT, 2018. С. 160–163.

Тези в матеріалах науково-практичних конференцій:

11. Карпенко Ю. П. Науково-дослідна робота студентів вищих медичних закладів як засіб активізації їхньої підготовки до професійної діяльності. *Модернізація освітньої системи: світові тенденції та національні особливості: матеріали Міжнародної наукової конференції (23 лютого 2018 р., Каунас, Литва)*. Каунас, 2018. С. 143–146.

12. Карпенко Ю. П. Розвиток фахових компетентностей студента під час науково-дослідної діяльності. *Становлення та розвиток особистості в умовах інформаційної війни*: матеріали XI щорічної науково-практичної конференції Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. С. 74–77.
13. Карпенко Ю. П. Чинники, які впливають на готовність майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності *Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи*: матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (25–26 жовтня 2018 р., Житомир) / за ред. В. Й. Шатила. Житомир: Полісся, 2019. С.70-76.
14. Карпенко Ю.П. Безперервна освіта лікарів – запорука професійного самовдосконалення. *Міжнародна науково-практична конференція «Освіта дорослих в Україні і світі»*. Одеса, 2020. Жовтень. С. 114 – 117.
15. Карпенко Ю. П. Використання проєктів в науково-дослідній роботі студентів вищих навчальних медичних закладів. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (2–3 лютого 2018 р., Запоріжжя). Запоріжжя, 2018. С. 134–138.

Навчальний посібник:

16. Карпенко Ю. П. Формування готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності: Навчальний посібник. Черкаси, 2020. 106 с.